

УДК 338.439.5:332.1(477)

*М. М. Одінцов,
к. е. н., доцент, декан факультету електронних технологій,
Черкаський державний технологічний університет*

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК МІЖРЕГІОНАЛЬНИХ ПРОДОВОЛЬЧИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Досліджено механізм розвитку міжрегіональних продовольчих зв'язків на основ інтеграційних організаційно-економічних відносин. Визначено напрями формування єдиного національного продовольчого ринку.

The mechanism of interregional food relationships on the basis integration organizational and economic relations has been explored. Lines forming a national food market have been defined.

Ключові слова: еквівалентність, інтеграція, інтереси, обмін, продовольство, співробітництво, ринок.

Key words: equivalence, integration, interests, exchange, food, cooperation, market.

Однією із причин кризи продовольчого ринку стало погіршення економічних зв'язків між його складовими як у вертикальному, так і горизонтальному розрізі, що виразилося у скороченні видів, обсягів й інтенсивності міжгалузевих матеріальних потоків, послуг і фінансів. Це привело до значних економічних втрат за рахунок скорочення потужностей, перш за все, сільськогосподарського виробництва, бази по переробці сільськогосподарської сировини, скорочення робочих місць й інших факторів економічного і соціального характеру.

Інтеграційні зв'язки характерні для різних рівнів, зокрема і для міжрегіонального рівня. Розвиток інтеграційних процесів на міжрегіональному рівні зумовлений тим, що регіональний ринок продовольчих товарів є одночасно і самостійною економічною системою, покликаною забезпечувати потреби населення продуктами харчування у відповідності із платоспроможним попитом, і відкритим економічним простором.

Кожний регіон не може існувати окремо і відособлено від інших, оскільки не може забезпечувати себе самостійно всіма необхідними продуктами. Тому для будь-якого регіону дуже важливо розвивати міжрегіональні зв'язки. Стимування міжрегіональних зв'язків і надмірна орієнтація регіону на продовольчу самозабезпеченість

рівнозначна стримуванню об'єктивних процесів формування досконалого ринку.

Проблемам удосконалення міжгалузевих зв'язків агропромислового комплексу, раціонального використання ресурсів регіонів присвячені праці В.Г. Андрійчука, В.І. Бойка, М.П. Вітвицького, М.Я. Дем'янчука, М.Ю. Коденської, В.І. Криворучка, М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, Г.М. Підлісецького, П.Т. Саблука, О.М. Шпичака та інших.

Висока актуальність дослідження проблем інтеграційних зв'язків і відносин суб'єктів продовольчого ринку вимагає поглиблення вивчення факторів, які визначають мотиви, що спонукають структурні формування продовольчих ринків регіонів до взаємодії на міжрегіональному просторі. На наш погляд, основною метою міжрегіональної економічної взаємодії є прагнення кожного регіону досягати стабільного розвитку економіки. Основу взаємодії складають об'єктивні економічні інтереси, що базуються на економічних потребах населення, опосередкованих соціально-економічними факторами [1]. Реалізація власних інтересів може здійснюватися шляхом ефективного, раціонального використання сукупного соціально-економічного потенціалу регіону. Соціально-економічні умови розвитку продовольчого ринку викликають три групи інтересів:

1) еквівалентні інтереси, ідентичні за своїм змістом, тобто товарний обмін в інтегрованих формуваннях обов'язково передбачає прагнення до еквівалентності обміну;

2) односпрямовані інтереси, різні за своїм змістом, але зумовлені інтеграцією, що не суперечить інтересам кожного члена інтеграційного процесу. Наприклад, організація виробництва якого-небудь продукту на території одного регіону силами і засобами декількох регіонів передбачає реалізацію кожним регіоном свого конкретного економічного інтересу в рамках умов інтеграційної взаємодії;

3) суперечні інтереси, які гальмують встановлення ефективних економічних взаємовідносин. Вони можуть бути зумовлені єдністю географічних, природних, інфраструктурних й інших факторів і повинні, в кінцевому рахунку, вирішуватися.

Ідентичні і еквівалентні інтереси складають основу створення міжрегіональних асоційованих структур [2]. Носіями ідентичних економічних інтересів можуть бути громадяни, соціальні колективи, регіональні громади, суспільство в цілому. З метою реалізації цих інтересів створюються підприємства, виробничі структури, соціальні об'єкти тощо, тобто реалізація потреб зумовлює взаємодію підприємств, регіонів, держави. Від ступеня реалізації сукупності потреб залежать кінцеві результати їх діяльності, ступінь задоволення потреб населення регіону і країни в цілому.

Розвитку міжрегіональних інтересів і міжрегіональних зв'язків сприяють наступні фактори:

1) економічна необхідність — природно-кліматичні умови, культурно-історичні традиційні зв'язки і ін.;

2) економічна доцільність — виробничо-технологічні фактори, фактори раціонального використання різних ресурсів і ін.

У міжрегіональних економічних відносинах особливе місце відводиться продовольчим зв'язкам. В першу чергу, це ввезення і вивезення продовольства регіонів. Міжрегіональні продовольчі зв'язки необхідні для забезпечення взаємодії з іншими регіональними ринками, зокрема: формування різних ресурсів (фінансових, інформаційних); створення системи виробничо-економічних зв'язків, які сприяли б раціоналізації внутрішньогалузевої і міжгалузевої кооперації; орієнтації регіональної економіки в системі територіального поділу праці; формування асортиментної структури продовольчої продукції [3].

Обсяг і структура міжрегіонального това-

рообміну відображає рівень поділу праці й економічних зв'язків, а також ступінь відосібленості ринку. Такий ринок одночасно сприяє розширенню виробництва продовольчих та інших товарів, забезпечує умови для найбільш повного задоволення потреб населення окремого регіону. Завдяки товарообміну населення будь-якого регіону може користуватися результатами праці всієї України.

Необхідно зауважити про одну із особливостей регіональних продовольчих ринків: регіони ввозять і вивозять окремі види продукції, завдяки чому досягається рівномірний розподіл товарної маси по країні. Еквівалентність міжрегіонального обміну є важливим аспектом збалансованої економіки. Територіальний поділ праці багато в чому стимулює розвиток сільськогосподарського виробництва і усуває можливість виникнення економічних проблем [4].

Важливим є й те, що міжрегіональний поділ праці в агропромисловому комплексі, який вважається основою продовольчого ринку, розвинутий значно слабше, ніж у промисловості. Регіони України розвиваються нерівномірно внаслідок різних факторів (природних, економічних), які необхідно враховувати при розробці політики забезпечення продовольчими товарами населення регіонів, а також при визначенні можливих напрямків розвитку міжрегіональних зв'язів регіональних продовольчих ринків. Встановлення оптимальних галузевих і міжгалузевих пропорцій та удосконалення територіального поділу праці сприяє ефективному використанню природних, матеріально-технічних і фінансових ресурсів.

При оцінці розміщення і структури сільськогосподарського виробництва важливо враховувати відповідність на регіональному рівні споживчого попиту і пропозиції. Єдиним критерієм ефективності територіального поділу праці й створення оптимальної системи міжрегіональних продовольчих зв'язків є мінімізація сукупних витрат на виробництво і транспортування продукції.

Показниками регіональних пропорцій у виробництві, розподілі й споживанні продуктів харчування є рівень задоволення потреб у продуктах за рахунок власного виробництва в регіонах і відношення між виробництвом і споживанням на душу населення.

Ступінь участі регіону в міжрегіональних зв'язках визначається долею продукції, яку регіон виробляє для задоволення потреб інших регіонів і для вивезення за кордон. Основою для формування міжрегіональних взаємодій є просторова віддаленість місць виробництва і

споживання продовольчої продукції. Важливе значення має і розвиток інфраструктурної бази.

Для ефективнішого розвитку міжрегіональної взаємодії необхідно враховувати можливість участі регіону в міжрегіональній економічній інтеграції, здатність забезпечувати внутрішні регіональні потреби населення, а також резерви фінансово-кредитних ресурсів.

Характер міжрегіональних продовольчих зв'язків значною мірою залежить від наявного виробничого потенціалу і рівня його використання; кількісних і якісних зрушень у структурі виробництва, споживання продовольства і сировини для його виробництва; змін у розміщенні виробництва, концентрації і спеціалізації виробництва; життєвого рівня населення; розвитку транспортних артерій, платоспроможного попиту й ін.

Виникнення і розвиток міжрегіональних економічних взаємодій на продовольчому ринку залежить, перш за все, від стану самого ринку регіону, який, в свою чергу, знаходиться в залежності від різних груп факторів, зокрема природних, географічних, національно-історичних, соціально-культурних, демографічних, економічних і інших. Всі ці фактори сприяють зрушенням в системі міжрегіональних продовольчих зв'язків або в бажану сторону (регулярний обмін між окремими ринками, встановлення стійких ринкових відносин), або в негативну (порушення самозабезпечення регіону продуктами харчування) [4].

Міжрегіональний обмін продуктами харчування може розвиватися прямими або побічними каналами. Переважним є використання прямих каналів, без посередників. При цьому з'являється можливість отримання більшого прибутку, прискорення обертання фінансових ресурсів виробників, які можуть використовуватися в галузях продовольчого комплексу на створення і впровадження нових технологій виробництва.

У процесі вибору оптимальних варіантів обміну продуктами харчування між регіонами слід враховувати відношення обсягів власного виробництва, потреби населення і потенційних можливостей ввезення-вивезення певних продуктів. Наявність у регіоні продовольчих ресурсів власного виробництва виявляє суттєвий вплив на рівень споживання населенням основних продуктів харчування.

Ефективність здійснення міжрегіональної економічної взаємодії можна оцінювати за такими показниками, як: валовий регіональний продукт (ВРП), надходження в дохідну части-

ну бюджетів, показники комплексного використання сировини, показники капітальних вкладень, показники виробництва видів продукції, виручка від реалізації продукції підприємств, показники зниження витрат підприємств, загальний обсяг споживання населенням товарів і послуг, рівень зайнятості населення й інші. Оцінювати ефективність міжрегіональних економічних зв'язків можливо через якісні і кількісні характеристики.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене дослідження показує, що міжрегіональне співробітництво у сфері обміну продовольчими товарами спрямоване на створення єдиного всеукраїнського продовольчого ринку, в основі якого лежить суспільний поділ праці, спеціалізація виробництва, вільний рух товарів між регіонами. Досягнути цього можна шляхом:

- розширення діючих і створення нових регіональних і міжрегіональних оптових продовольчих ринків, оптових баз, ярмарків, аукціонів, товарно-сировинних бірж;
- створення і розвиток маркетингових служб;
- удосконалення інформаційного забезпечення ринків;
- створення галузевих союзів і спілок товаровиробників.

Реалізація низки вказаних заходів дозволить досягати головної мети функціонування продовольчого ринку — найбільш повного задоволення населення продуктами харчування високої якості з мінімальними витратами.

Література:

1. Іртищева І.О. Побудова інноваційних моделей регіональної агропродовольчої сфери на інтеграційній основі / І.О. Іртищева // Економіка АПК. — 2009. — № 9. — С. 39—43.
2. Нестерчук Ю.О. Організаційно-економічні моделі міжрегіональної аграрно-промислової інтеграції / Ю.О. Нестерчук // Економіка АПК. — 2009. — № 5. — С. 17—24.
3. Хом'як О.В. Формування та регулювання інтегрованих корпоративних систем: автореф. дис. канд. ек. наук. — Львів, 2001. — 20 с.
4. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: у 3-х томах / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Квасюка. — К.: Фенікс, 2007. — С. 243—257. — Т. 3. Конкурентоспроможність Української економіки.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2010 р.